

Alberto Žameto kūriniai Lietuvos mokslų akademijos rinkiniuose

Rūta Janonienė

Vilniaus dailės akademijos Dailėtyros institutas, Dominikonų g. 15, 01131 Vilnius

El. paštas ruta.janoniene@gmail.com

Šios publikacijos tikslas – plačiau aptarti vilniečio dailininko Alberto Žameto (Žamett, Zameytt, 1821–1876) kūrinius, saugomus Lietuvos mokslų akademijos ir Vrublevskių bibliotekos fonduose. Didžioji šių kūrinių dalis perimta iš Vrublevskių rinkinių. Įvairialypėje kolekcijoje esama ir tokių unikumų, kaip studijinių piešinių albumas, Trakų pilies griuvėsius vaizduojanti akvarelė ir teatro dekoracijos projektas. Šie ir kiti rinkinio objektai atspindi skirtingus A. Žameto kūrybinio kelio etapus ir yra labai reikšmingi šio dailininko meninio palikimo tyrimams, bet kol kas likę mokslinių tyrimų užribyje. Straipsnyje Vrublevskių rinkinio kūriniai aptariami platesniame A. Žameto kūrybos kontekste, kai kurie objektai publikuojami ir į mokslinę apyvartą įtraukiami pirmą kartą.

RAKTAŽODŽIAI: Albertas Žametas, Jonas Kazimieras Vilčinskis, Tiškevičiai, peizažas, Vilnius, Trakai

Albertas Žametas priklauso žymiausiems XIX a. vidurio Lietuvos dailininkams, kurio biografijos faktus rasime enciklopedijose, kultūros istorijai skirtuose veikaluose, *Lietuvos dailininkų žodyne*¹ (1 pav.). Egidijus Aleksandravičius monografijoje *Prieš aušrą* yra paskelbęs vertingų duomenų ir įžvalgų apie A. Žametą ir jo studijų kolegas². Vis dėlto nesuklysime pasakę, kad šio tapytojo gyvenimo kelias ir kūrybinis palikimas dar menkai pažintas. Kaip ir daugelio kitų jo kartos ir panašaus likimo dailininkų, A. Žameto darbai mūsų kolekcijose išlikę ir tyrinėti fragmentiškai, nėra sudarytas net apytikris jo palikimo visumos katalogas. Šiame straipsnyje norima plačiau pristatyti Lietuvos mokslų akademijos ir Vrublevskių bibliotekos rinkiniuose esančius dailininko kūrinius ir papildyti dailininko biografiją naujais duomenimis.

Albertas Aleksandras Žametas gimė ir augo Vilniuje, miestiečių šeimoje, priklausė evangelikų liuteronų bendruomenei³. Per motiną, kilusią iš vilniečių Zejdlerių giminės, jis,

1 pav. Albertas Žametas. A. Sveikovskio (Świejkowski) nuotr., 1860. *VNM*, 145073/573 MNW (<https://cyfrowe.mnw.art.pl/pl/katalog/710233>)

¹ *Lietuvos dailininkų žodynas* 2012: 450–452.

² Aleksandravičius 2015.

³ [Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto, santuokos ir mirties metrikų knyga, 1819–1824]. *LVIA*. F. 1218. Ap. 1. B. 22. L. 30 v.

2 pav. A. Žametas. Dailininko kambarys. Piešinys iš studijinių piešinių albumo, 1842. *LMAVB RS. F. 320. B. 78. L. 2*

galima sakyti, giminiavosi su Jonu Rustemu, 1826 m. vedusiu vaistininko Jono Zejdlerio našlę. Tikėtina, kad Albertas vaikystėje turėjo progų pažinti garbų profesorių, o vėliau tikrai galėjo matyti jo darbus, paveldėtus Liudviko Zejdlerio, su kuriuo Žametų šeima palaikė glaudžius ryšius⁴. Anksti netekęs tėvo būsimasis dailininkas, vyriausias sūnus gausioje šeimoje, turėjo rūpintis ne tik savo, bet ir brolio bei seserų ateitimi⁵. Gimtajame mieste gavęs neblogus dailės pradmenis (mokėsi pas Motiejų Pšibilskį gimnazijoje, pas Kanutą Rusecką Bajorų institute, galbūt privačiai pas Mykolą Kuliešą⁶), jis ryžosi siekti aukštesnių meno studijų ir išvyko į Sankt Peterburgo dailės akademiją, kurioje 1841–1847 m. laisvojo klausytojo teisėmis studijavo peizažinės tapybos profesoriaus Maksimo Vorobjovo (1787–1855) klasėje (2 pav.). Dar studijų metais gabų dailininką pastebėjo Jonas Kazimieras Vilčinskis. Jis ne tik užsakinėjo kūrinius savo

kuriamam *Vilniaus albumui*, bet ir kitus meno mėgėjus ragino tapti talentingo jaunuolio mecenatais⁷. Per Vilčinskį užsimezgę ryšiai su Tiškevičiais lemtingai pakeitė dailininko gyvenimą. Benediktas Tiškevičius 1846 m. apmokėjo

4 J. Rustemo įsūnis Liudvikas Zejdleris, amžininkų laikytas nesantuokiniu jo sūnumi, ne kartą minimas metrikų knygose kaip Žametų vaikų krikšto ar santuokos liudininkas.

5 Dailininko tėvas mirė Vilniuje 1835 metais. Be Alberto Aleksandro, tuo metu šeimoje dar augo Lukas Romualdas (1823–1876), Amalija (Emilija) Apolonija (g. 1826), Ona Adolfina (g. 1831), Barbora Karolina (g. 1833) ir Roberta Malvina (g. 1834). [Vilniaus evangelikų liuteronų parapijos tikinčiųjų sąrašai, 1834]. *LVIIA. F. 1812. Ap. 1. B. 30. L. 9 v*; [Vilniaus evangelikų liuteronų bažnyčios krikšto metrikų knyga, 1834–1850]. *LVIIA. F. 1812. Ap. 1. B. 366. L. 12.*

6 Egidijus Aleksandravičius 2015: 108–109.

7 Galaunė 1961: 286; Janonienė 1995: 195.

didžiules Žametų skolas⁸, be to, finansavo Alberto kelionę į Italiją, rėmė jo brolio Romualdo farmacijos studijas Maskvoje. Dosnaus didiko dėka tapytojas, gaudamas ir šokią tokią Peterburgo dailės akademijos paramą⁹, užtruko kelionėse ne planuotus dvejus, bet dvylika metų. Be Italijos, jis dar aplankė Prancūziją, Angliją ir Vokietiją.

Peizažas visą gyvenimą liko pagrindine A. Žameto kūrybos sritimi, bet jo kūrybinėje biografijoje esama ir kitokių veiklų, atskleidžiančių įvairius dailininko talento aspektus. 1858 m. rudenį grįžęs į gimtinę A. Žametas aktyviai bendradarbiavo su Eustachijumi Tiškevičiumi, dalyvavo Vilniaus archeologinės komisijos ir Senienų muziejaus veikloje. 1860 m. ir 1861–1863 m. su Mykolu Tiškevičiumi keliavo po Europą, konsultuodamas jį dėl privačiai galerijai perkamų paveikslų, turėjusių kartu su kitais Tiškevičių rinkiniais sudaryti pirmąją viešą meno galeriją Vilniuje¹⁰. Grįžęs į Vilnių tapytojas iki gyvenimo pabaigos dirbo miesto teatre dekoratoriumi, iki Senienų muziejaus likvidavimo buvo šio muziejaus dailės rinkinio prižiūrėtoju. Archeologinės komisijos nario, Vilniaus katedros klebono Juozapo Baukevičiaus pakviestas A. Žametas įsitraukė į Katedros remonto darbus. Jis vadovavo Šv. Vladislavo koplyčios rekonstrukcijai (1862–1863), kurios metu įrengtas iki mūsų dienų išlikęs altorius su Henriko Dmachausko sukurta šventojo skulptūra, nutapė Jeruzalę ir Golgotos kalną vaizduojančią freską Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo koplyčioje (1865), ištapė zakristijos skliautą¹¹. Dar vienas netikėtas A. Žameto kūrybinės biografijos faktas aprašytas 1862 m. Varšuvos spaudoje: „Ponas L. Spohr, cukrainės Vilniuje savininkas, <...> praeitų metų pabaigoje suorganizavo savo įstaigai (veikiančiai jau 40 metų) „naują drabužį“. Nekalbant apie skoningą krosnį, portjeras, baldus, paveikslus, apmušalus ir pan., p. Spohr sukūrė didžiausią ir mieliausią staigmeną savo klientams tuo, kad paskutiniame salonėlyje ant sienos priešais duris įkomponavo elegantišką freską (tapytą p. Alberto Žameto), vaizduojančią Bekešo kalną su karaliaus Stepono Batoro ant jo pastatytu paminklu.“¹² Įdomu, kad tarp LMAVB Rankraščių skyriuje saugomų A. Žameto piešinių yra nedidelis lapelis su Bekešo kalno vaizdu¹³. Neatmesčiau tikimybės, kad tai minėtos freskos projektas, bet net jei eskizas pieštas anksčiau, jis leidžia įsivaizduoti, kaip galėjo atrodyti peizažas, nutapytas ant cukrainės sienos.

8 [Tiškevičių Raudondvario kasos knyga, 1850–1863]. *LVI A*. F. 716. Ap. 1. B. 4422. L. 40, 61; [Tiškevičių Vilniaus kasos knyga, 1851–1852]. *LVI A*. F. 716. Ap. 1. B. 4446, l. 1 v; [Tiškevičių Vilniaus kasos knyga, 1855–1856]. *LVI A*, F. 716. Ap. 1. B. 4451. L. 1v.

9 *Торжественные* 2015: 341.

10 Janonienė 1995: 200.

11 Kaplica św. Władysława 1863: 3; Janonienė 1994: 77–78; Juodienė 1988: 165.

12 *Z Wilna* 1862: 3.

13 Albertas Žametas. Bekešo kalnas Vilniuje. Pop., grafitinis pieštukas, 21, 5 × 29, 5 (9, 2 × 14, 8). *LMAVB RS*. F. 320–331.

A. Žametas mirė 1876 m. lapkričio 12 d. Į Vilniaus evangelikų liuteronų kapines jį palydėjo žmona Stefanija Izabelė Pieško (Pieszko, 1843–?)¹⁴, kurią vedė 1863 m. pavasarį, ir trys sūnūs: Martynas Stanislovas (1864–1924), Stanislovas Danielius (1865–?) ir Albertas Danielius (1871–?)¹⁵.

Albertas Žametas (jaunesnysis) 1897 m. baigė Peterburgo elektrotechnikos institutą, dirbo inžinieriumi Liubline, Vilniuje, Chersonė. 1906 m. apkaltintas dalyvavimu Chersono pašto tarnautojų streike ir suimtas, jis kreipėsi į Tadaų Vrublevskį, prašydamas, kad šis taptų jo advokatu, apeliuodamas į kadaise Vilniuje garsėjusio tėvo atminimą¹⁶. Nežinia, kuo baigėsi ši byla, bet akivaizdu, kad T. Vrublevskiui Žameto pavardė tikrai buvo žinoma. Vrublevskių bibliotekos rinkiniuose sukaupti šio dailininko kūriniai yra didžiulės vertės ir atspindi įvairius jo kūrybinio kelio etapus – nuo studijų Peterburgo dailės akademijoje iki darbo Vilniaus teatre. Dailininko atminimą bibliotekoje saugo ir dvi portretinės nuotraukos¹⁷.

Studijinių piešinių albumas

Ankstiausias viešumoje pasirodęs A. Žameto kūrinys – 1840 m. litografija „Jūreiviai“, nupiešta dar nelabai įgudusia ranka¹⁸. Bet jau 1842 m. savaitraščio *Tygodnik Petersburski* korespondentas jauną studentą apibūdino labai palankiai: „[Žameto] Vaizduotė laki; fantazija tikrai poetiška; tai įgimtas talentas, kuris netgi be gilių piešimo žinių leidžia jam atkurti būdingiausias gamtoje pastebėtas formas. Daug jame išradingumo ir kūrybiškumo, nemenkas praktinio meno pažinimas, kuriam uoliai atsidėjo, padarys ji neeiliniu Tapytoju.“¹⁹ 1843–1844 m. Peterburge leistame almanache *Rocznik Literacki*²⁰ publikuoti Rudolfo Žukovskio ir Napoleono Cui litografuoti A. Žameto piešiniai, ypač ironiškai komiškos literatūros kūrinių iliustracijos „Baltramiejus debesyse“, „Žuvies ir vėžio šokis“ ir „Pasakėčia apie žuvelę“ išties nestokoja fantazijos²¹. Kad panašių piešinių būta ir daugiau, rodo rašytojo Juzefo Ignaco Kraševskio rinkinių katalogas, kuriame minima 10 karikatūrų, N. Cui litografuotų Peterburge pagal A. Žameto piešinius²².

14 Drėma 1985: 49.

15 [Vilniaus evangelikų liuteronų krikšto, santuokos ir mirties metrikų knyga]. *LVI A*. F. 1218. Ap. 1. B. 621. L. 131 v, 186, 214, 298.

16 [Alberto Žameto laiškas Tadaui Vrublevskiui, 1906 02 12, Chersonas]. *LMAVB RS*. F. 7. B. 2250.

17 Nežinomas fotografas. Albertas Žametas, tonuota fotografija, 1876?, 14 × 10 (14, 8 × 11). *LMAVB RSF*. Fg1-2514. 1860 m. dailininko nuotrauka yra įklijuota operos solisto Piotro Selingerio (1824–1905) albume (*LMAVB RSF*. A-8264. L. 2).

18 Albertas Žametas. Jūreiviai. Pop., litografija, 1840. *LNDM*.

19 Sztuki Piękne 1842: 476.

20 *Rocznik Literacki składający się z pism wierszem i prozą celniejszych społecznych pisarzy naszych*. Petersburg; wyd. Romuald Podbereski. 1843–1849. *LMAVB*. P-1222.

21 Litografijos „Žuvies ir vėžio šokis“ ir „Pasakėčia apie žuvelę“ vėliau buvo perspausdintos Jono Kazimiero Vilčinskio *Vilniaus albume* (Jaworska 1972: 320, 321).

22 Kraszewski 1865: 79.

Kai kuriose iš šių kompozicijų, pavyzdžiui, dainelės „Žuvies ir vėžio šokis“ iliustracijoje, kurioje žmonių drabužiais apvilkti gyvūnai ir augalai „apgyvendinti“ jaukiame kambaryje, susijungia fantazija ir pastabus žvilgsnis, fiksuojantis kasdienės aplinkos detales. Pagal jo piešinius litografuotuose 1844 m. *Rocznik Literacki* viršeliuose ir vijetėse galima įžvelgti simbolių prisodrinto romantinio peizažo elementų²³. Studijų metais A. Žametas prisidėjo ir kuriant įspūdingą litografinę „Polocko miesto panoramą“, 1846 m. R. Podbereskio atspausdintą Peterburge²⁴, tačiau labiausiai jo kaip peizažisto pašaukimą atskleidžia studijinių piešinių albumas²⁵. Albume yra 38 lapai su gamtos fragmentų, medžių, žmonių figūrų ir pastatų studijomis, taip pat kelių panoraminių peizažų eskizai. Į Vrublevskių biblioteką albumas pateko iš dailininko Boleslovo Rusecko rinkinių. Visai tikėtina, kad šį albumą 1845 m. vartė K. Ruseckas, laiške sūnui rašęs: „[Žametas] rodė man daugybę labai gražių piešinių. Padarė labai didelę pažangą.“²⁶ A. Žameto signatūros po piešiniais liudija, kad daugiausia piešta 1842–1844 m. Pargolove²⁷. Ši netoli Peterburgo esanti vietovė, garsėjusi Šuvalovo vila ir didžiuliu parku, XIX a. I p. tapo mėgstama peterburgiečių vasarviete, o 4-ojo dešimtmečio pradžioje čia ėmė burtis menininkai, pasišventę peizažinės tapybos studijoms. Savo vilą Pargolove turėjo ir A. Žameto profesorius M. Vorobjovas, atsiveždavęs čia studentus vasaros praktikoms. 1838–1842 m. M. Vorobjovas tapė beveik išimtinai tik Pargolovo vaizdus ir susitelkė ties bandymais išreikšti tapyboje emocinį turinį, susiedamas jį su regimais atmosferiniais reiškiniais ar apšvietimo pokyčiais, o kartais ir su vaizduojamų elementų simbolinėmis ir alegorinėmis prasmėmis²⁸. A. Žameto albume rasime įvairių piešinių – kambario interjerų, kruopščių, preciziškų pavienių medžių studijų, gyvūnų ir žmonių figūrų eskizų, lengvai akvarele nulietų kraštovaizdžių etiudų ar debesuoto dangaus studijų (3 pav.). Verta atkreipti dėmesį į

3 pav. A. Žametas. Piešinys iš studijinių piešinių albumo, 1842. *LMAVB RS. F. 320. B. 78. L. 26*

23 *Rocznik Literacki* 1844: 231.

24 N. Cui pagal A. Žameto perpieštą A. Minioto piešinį. Polocko miesto panorama, 1846. Pop., litografija, 45, 5 × 61. Valstybinis Ermitažas. OF-246370.

25 Alberto Žameto studijinių piešinių albumas, 1842. *LMAVB RS. F. 320. B. 78.*

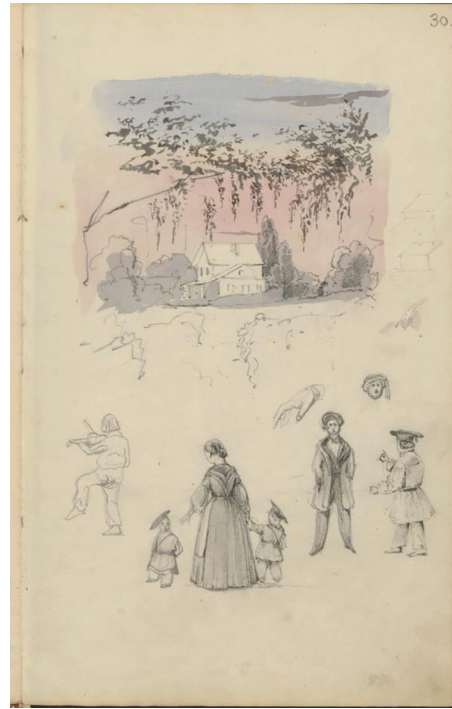
26 Drėma 1996: 165.

27 Malowniczy 2020.

28 Ten pat.

4 pav. A. Žametas. Peizažas. Piešinys iš studijinių piešinių albumo. *LMAVB RS. F. 320. B. 78. L. 24*

5 pav. A. Žametas. Peizažas. Piešinys iš studijinių piešinių albumo. *LMAVB RS. F. 320. B. 78. L. 30*

keletą plenere piešiančių dailininkų (paties A. Žameto ar jo kolegų?) atvaizdų, kurie įdomūs kaip autentiški studentiškos praktikos gamtoje dokumentai (4 pav.). Vis dėlto atrodo, kad tuo metu A. Žametas daugiau žvalgėsi ne į žmones, o į debesis, per apšvietimą ir koloritą bandydamas išreikšti specifinę konkrečiau paros meto nuotaiką (5 pav.). Šios studijos tarsi atliepia gerokai vėliau paskelbtas J. I. Kraševskio mintis apie dangaus su jame atsispindinčiais saulėlydžio ar saulėtekio efektais bei įvairiausiais atmosferiniais reiškiniais svarbą peizaže ir būtinybę dailininkams pastebėti bei perprasti Dievo ranka gamtoje kuriamus spalvų sąskambius²⁹. Pano-raminiuose vaizduose A. Žametas daug dėmesio skyrė perspektyvos perteikimui, planų išdėstymui (6 pav.). 1844 m. pieštame parko vaizde jau galima atpažinti jo pamėgtą ir vėlesniuose darbuose varijuotą kompoziciją, kurioje ūksmingi pirmojo plano augmenijos guotai gretinami su pro juos atsiveriančiomis šviesiomis tolumomis (7 pav.).

²⁹ Kraszewski 1857: 223–224.

Akvarelė „Trakų pilies griuvėsiai“

Vienas įdomiausių A. Žameto kūrinų, sukurtų grįžus iš Peterburgo į Lietuvą, – 1847 m. akvarelė, vaizduojanti Trakų salos pilies griuvėsius³⁰ (8 pav.).

Šis istoriniu ir meniniu požiūriu itin vertingas peizažas yra kelis kartus publikuotas³¹, trumpai aprašytas Lietuvos kultūros paminklų sąvade³²,

minimas dailininko biogramose, bet iki šiol nėra sulaukęs platesnių menotyrinių tyrimų. Straipsnyje aptarsiu jį A. Žameto bendradarbiavimo su J. K. Vilčinskiu kontekste. Kaip minėta, piešti Lietuvos kraštovaizdžius *Vilniaus albumo* leidėjo užsakymu dailininkas pradėjo dar studijų Peterburge metais. K. Ruseckas 1845 m. laiške sūnui mini, kad atostogų metu lankydamasis Vilniuje A. Žametas nutapė „kelis paveikslėlius Vitgenšteiniui, Vilčinskiui“³³. Yra žinomi penki pagal A. Žameto pirmavaizdžius litografuoti ir į *Vilniaus albumą* įtraukti peizažai: Verkių, Raudondvario, Tuskulėnų, Ribiškių ir Vingio vaizdai³⁴. Nesuklysimė pasakę, kad tai žinomiausi A. Žameto kūriniai, jau amžininkų vertinti labai palankiai. J. I. Kraševskis taikliai apibūdino skirtingą šių litografijų emocinę nuotaiką. Apie Vingio rūmų vaizdą jis rašė: „Kiek mums sukelia prisiminimų tas sugriautas Vingis ir jo sunykę mūrai? Kokia graži vieta ir koks gražus jos piešinys, kaip ten šiandien tylu, ramu ir tuščia!“³⁵ Ribiškių vaizde, pasak rašytojo, nuostabiai atsiskleidžia šios nuošalios miškingos vietovės charakteris, puikūs medžiai, ypač efektingi tamsūs eglių siluetai³⁶. O štai Tuskulėnai – „juokiasi, šviesiai žvelgia iš už perregimų medžių, rodydami baltus savo vasarnamio mūrus“³⁷. Kitame straipsnyje rašytojas žavėjosi A. Žameto pieštu Verkių kraštovaizdžiu – „kokia nuostabi apylinkė, kokios tapybiškos medžių grupės!“, taip pat panašaus pobūdžio Raudondvario panorama, kurioje „medžiai,

6 pav. A. Žametas. Peizažas. Piešinys iš studijinių piešinių albumo. *LMAVB RS*. F. 320. B. 78. L. 27

30 Albertas Žametas. Trakų pilies griuvėsiai, 1847. Pop., akv., 34 × 47. Sign. ap. k.: Albert Zamett 1847. *LMA*. Inv. Nr. DR177.

31 Lorentz 1930–1931: 171; Vizgirda 1948: 33.

32 Stankevičienė 1988: 334.

33 Cit. pagal Drėma 1996: 165.

34 Jonas Kazimieras Vilčinskis 2021: 74–76, 85–87.

35 Kraszewski 1850: 15.

36 Ten pat. L. 16.

37 Ten pat.

7 pav. A. Žametas. Parkas. Piešinys iš studijinių piešinių albumo, 1844. *LMAVB RS. F. 320. B. 78. L. 4*

statiniai, dangus, žemė pavaizduota lengvai, skoningai ir žaviai³⁸. Panašiai apie J. K. Vilčinskio leidinio litografijas atsiliepė ir Mykolas Grabowski, A. Žameto pieštus Verkių ir Raudondvario vaizdus priskyres prie tapybiškiausių³⁹. Įdomu, kad galbūt egzistavo ir A. Žameto sepija pieštas Verkių rūmų kiemo vaizdas, beveik identiškas žinomai litografijai pagal Vasilijaus Sadovnikovo akvarelę. Ši A. Žametui priskiriama sepija dabar žinoma tik iš nuotraukos, buvusios barono Danglo kolekcijoje⁴⁰. Galimybę palyginti A. Žameto originalų piešinį ir pagal jį sukurtą litografiją suteikia privačioje kolekcijoje Vilniuje esanti jo akvarelė, vaizduojanti Vingio rūmų griuvėsius⁴¹ (9 pav.). Sugretinus kūrinius matyti nedideli kompozicijos ir piešinio pakeitimai, kurie akivaizdžiausiai pastebimi stafažo grupėje. Bet didžiausią skirtumą kuria pati atlikimo technika – jautrus ir tikslus originalo piešinys ne tik fiksuoja vaizduojamo gamtovaizdžio pobūdį ar apleistų rūmų architektūros detales, bet ir kuria ramios, skaidrios dienos nuotaiką. Lyginant su litografija akvarelė daug skaidresnė, geriau perteikianti erdvinės perspektyvos efektus. Pastatų supančios atmosferos išpūdžiui sukurti pasitelkta ir dangumi skrendančių paukščių vora, ir meistriškai pavaizduotas rūmų atspindys upės vandenyje. Galima paminėti, kad LMA Vrublevskių bibliotekoje yra XX a. pradžioje nežinomo dailininko sukurta mažesnė A. Žameto „Vingio rūmų“

38 Kraszewski 1849: 366. Rašytojo rinkiniuose buvo ne tik *Vilniaus albumo* litografijos, bet ir originalus A. Žameto piešinys „Verkių vaizdas“. Žr. Kraszewski 1865: 37.

39 Grabowski 1857: 126.

40 Alberto Žameto „Verkių rūmų vaizdo“ nuotrauka iš barono Danglo rinkinių. Prieiga per internetą: <https://myvimu.com/exhibit/54745142-albert-zamett-obraz>

41 Albertas Žametas. „Vilniaus apylinkės. Vingis“, 1847. Pop., akvarelė, 20 × 30. Sign. AK: Albert Zamett 1847.

kopija, deja, nupiešta daug sausiau (ši kopija buvo publikuota kaip atvirukas bei panaudota kaip knygos iliustracija)⁴².

A. Žameto „Trakų pilies griuvėsiai“ daug kuo primena „Vingio rūmų vaizdą“, tik yra didesnio formato. *Vilniaus albumui* skirtą Trakų vaizdą 1846 m. J. K. Vilčinskio užsakymu tapė varšuvietis dailininkas Kristijanas Breslaueris, tačiau šis brangiai apmokėtas dailininkas išvyko iš Vilniaus, palikęs

8 pav. A. Žametas. Trakų pilies griuvėsiai, 1847. Pop., akv. LMA. V. Valuckienės nuotr., 2022

užsakovui tik eskizus ar etiudus ir labai jį nuvylęs⁴³. Galbūt A. Žametas buvo paprašytas nutapyti salos pilies griuvėsius iš naujo. 1847 m. sukurta jo akvarelė pelnytai turėtų būti priskirta prie gražiausių XIX a. Trakų peizažų. Beveik monochrominė tapyba kuria harmoningą ir ramų, bet vidinės įtampos prisodrintą vaizdą. Žiūrovo žvilgsnis nuo vaizdingų pilies griuvėsių lapo kairėje vedamas į paveikslo gilumą ir dešiniau, link lenktos ežero kranto linijos su miestelio namais, parapijos bei bernardinų vienuolyno bažnyčiomis ir piliakalniu. Ypatingos melancholiškos nuotaikos kūriniumi suteikia šilta vakarėjančios saulės šviesa, išryškinanti lengvučius debesis, pakibusius virš masyvių mūrų, kurių materialumą beveik paneigia veidrodinis atspindys vandenyje.

Palyginus A. Žameto akvarelę su K. Breslauerio Trakų peizažu⁴⁴, galima pastebėti, kad abu dailininkai pasirinko labai panašų, nors ne identišką, žiūrėjimo tašką iš šiaurės vakarų pusės, abiejų kompozicijos panoraminės, apimančios ir tolumoje matomą miestą (gali būti, kad tokios vaizdo aprėpties pageidavo J. K. Vilčinskis). Vis dėlto A. Žameto peizažas meniniu požiūriu įtaigesnis, o ikonografiniu – tikslesnis už K. Breslauerio drobę.

Sunku pasakyti, kodėl nė vienas Trakų pilies vaizdas nebuvo litografuotas. Tiesa, panašu, kad pagal 1847 m. akvarelę sukurtas medžio raižinys 1890 m. buvo publikuotas Pompėjaus Batiuškovo knygoje „Baltarusija ir Lietuva“⁴⁵. Taip pat žinoma, kad 1848 m. J. K. Vilčinskio rinkiniuose buvęs A. Žameto „Trakų pilies griuvėsių“ peizažas, įvertintas

42 Widok Zakretu pod Wilnem w początku XIX w. Pop., tušas. *LMAVB RSF*. G1–429; Mościcki 1913: 12.

43 Jaworska 1972: 327.

44 Kristijonas Breslaueris. Trakų pilies griuvėsiai, 1846. Drb., al., 64,5 × 92. *VNM*. MP 4332 MNW.

45 Baliulis 1991: 196–198.

9 pav. A. Žametas. Vilniaus apylinkės. Vingis, 1847. Pop., akvarelė. A. Petraičio nuotr.

40 sidabro rublių ir apibūdintas kaip tapytas *a la Aivazovskis*, kartu su kai kuriais kitais kolekcijos kūriniiais buvo išsiųstas parduoti į Kijevo⁴⁶. Sunku pasakyti, ar tai buvo dabar Lietuvoje esantis kūrinys. Tikėtina, kad egzistavo kelios šios kompozicijos versijos, galbūt buvo nutapytas ir aliejinis paveikslas, nes Tiškevičių Raudondvario rūmuose tarp keliolikos aliejinių A. Žameto paveikslų minimas ir „Trakų pilies vaizdas“, kuriam 1861 m. pagaminti auksuoti rėmai⁴⁷. Be to, 1857 m. spaudoje randame pasakojimą, kad vienoje parodoje Ukrainoje buvo eksponuojamas A. Žameto peizažas, vaizduojantis Trakų pilies griuvėsius mėnesienoje; jame dėmesį traukė labai meistriškai nutapytas ilgas mėnulio šviesos stulpas, krentantis ant pilį supančio ežero vandens⁴⁸. Dar vieną Trakų peizažą 1860 m. paminėjo dienraščio korespondentas reportaže iš A. Žameto dirbtuvės Vilniuje: „Taip pat matėme Trakų pilies vakaro šviesoje vaizdą, jame ypač traukia dėmesį stropiai atlikti ir meistriškai pavaizduoti debesys.“⁴⁹ Šie faktai rodo, kad prie Trakų motyvo dailininkas grįžo kelis kartus ir buvo nutapęs kelias šios temos peizažo versijas, kai kuriose panaudodamas ir romantinius apšvietimo efektus. Lietuvos mokslų akademijoje esanti akvarelė yra turbūt ankstyviausias ir vienintelis Lietuvoje išlikęs A. Žameto Trakų pilies griuvėsių vaizdas.

⁴⁶ Jaworska 1972: 380, 387.

⁴⁷ [Raudondvario inventorius, 1864]. *LVIA*. F. 716. Ap. 1. B. 1251. L. 8 v.; [Tiškevičių sąskaitos, 1850–1863]. *LVIA*. F. 716. Ap. 1. B. 4442. L. 131. Rinkinyje dar buvo A. Žameto „Tado Kosciuškos namelis“, „Pažaislio vaizdas“ ir du Raudondvario peizažai.

⁴⁸ List z Ukrainy 1857: 6.

⁴⁹ Korespondencija 1860: 2.

Romos laikotarpio peizažai

Daug metų praleidęs užsienyje dailininkas visų pirma garsėjo savo Italijos peizažais, už kuriuos pelnė Romos meno žinovų pripažinimą ir Peterburgo dailės akademijos apdovanojimus bei titulus (1853 m. už „Tivoli kaskadų vaizdą“ gavo „neklasinio tapytojo“ laipsnį, 1859 m. už tris Romos apylinkių peizažus – akademiko titulą). Itališkus A. Žameto peizažus itin noriai pirko anglai ir kiti keliautojai. Tas buvęs populiarumas iš dalies ir lėmė, kad šio laikotarpio dailininko kūriniai yra pasklidę po įvairių Europos šalių ir Rusijos valstybinius rinkinius ar privačias kolekcijas. Dabar turimus duomenis apie itališkuosius A. Žameto kūrinius yra apibendrinusi lenkų mokslininkė Maria Nitka⁵⁰.

Natūralu, kad XIX a. gausi itališkųjų A. Žameto peizažų kolekcija buvo sukaupta Raudondvaryje. Rūmų inventoriuose⁵¹ minimos jo drobės „Romos akvedukai pakeliui į Albaną“, „Tivoli vaizdas“, „Gandolfo pilis prie Albano ežero“ (1855), „Bokštas Italijoje“, „Šv. Petro bažnyčia Romoje“, „Sabinų kalnai“ (dvi versijos), „Rocca di Pappa“⁵², „Peizažas“, „Popiežiaus Pijaus IX portretas“ (1856 m. dailininkas atsiuntė B. Tiškevičiui penketą šio popiežiaus portretų, kurie turėjo būti padalyti įvairiems asmenims⁵³).

XIX a. autoriai, rašydami apie A. Žameto itališkuosius peizažus, dažniausiai pastebėdavo jiems būdingą ypatingą ramybės bei harmonijos nuotaiką, akcentuodavo oro ir šviesos vaidmenį, puikiai perteiktą atmosferą, apšvietimo efektus, keldavusius žiūrovui pasigėrėjimą⁵⁴. 1858 m. aplankęs A. Žametą jo studijoje Romoje, J. I. Krashevskis vėliau prisiminė ten matęs daugybę šiltų, šviesių, nuostabaus kolorito Italijos gamtos studijų ir jau užbaigtų peizažų⁵⁵. Panašiai ir dienraščio *Kurier Wileński* korespondentas, 1859 m. apsilankęs neseniai iš Italijos grįžusio dailininko dirbtuvėje, žavėjosi atsivežtais paveikslais, kurie esą turėjo tiek gamtos tiesos, tiek kolorito, erdvės ir gyvybės, kad buvo sunku nuo jų atitraukti žvilgsnį⁵⁶.

Iš A. Žameto laiškų aiškėja, kad Italijoje jis ypač daug dėmesio skyrė natūros studijoms. 1851 m. Raudondvario valdytojui Konstantinui Ralcevičiui dailininkas rašė: „Nuolat užsiimu piešimu iš gamtos ir tapau etiudus, kurių jau nemažai turiu. Neturite stebėtis, kad netapau tokių paveikslų kaip kadaise <...>, paklausiau gerų menininkų patarimo tik studijuoti natūrą, nesileidžiant į jokias tapybas.“⁵⁷ Reikia atkreipti dėmesį, kad Italijoje sukauptais eskizais ir parengiamosiomis studijomis dailininkas naudojosi

50 Nitka 2014: 131–133.

51 [Raudondvario inventorių, 1864]. *LVI A*. F. 716. Ap. 1. B. 1251. L. 7 v., 8 v, 10, 11, 16, 16 v, 20.

52 Dabar kūrinius saugomas Krokuvos nacionaliniame muziejuje: Albertas Žametas. Romos apylinkių peizažas, 1856. Drb., al., 55 × 76. *MNK*. II-a-856.

53 [Alberto Žameto laiškas B. Tiškevičiui, Roma, 1856 02 23]. *LVI A*. F. 716. Ap. 1. B. 81. L. 5; [B. Tiškevičiaus laiškas A. Žametui, Raudondvaris, 1856 05 20]. *LVI A*. F. 716. Ap. 1. B. 96. L. 1.

54 *АВДСЕВЪ* 1856:156.

55 Kraszewski 1866: 483–484.

56 Gieranonski 1859. Nr. 14: 164.

57 [Alberto Žameto laiškas Konstantinui Ralcevičiui, Roma, 1851 11 29]. *LVI A*. F. 716. Ap. 1. B. 74. L. 1.

ir vėliau. Vaclovas Pšibilskis aprašė 1861 m. matytą Vilniuje iš atminties A. Žameto nutapytą Italijos peizažą⁵⁸.

LMAVB Rankraščių skyriuje (F320) saugoma keliolika Italijoje ir kelionėse po kitas Europos šalis sukurtų A. Žameto piešinių ir sepijų. Kai kurie piešiniai priskirtini minėtoms natūros studijoms, kiti nutapyti kruopščiai, išbaigti ir labiau primena aplankytų vietų atminimui kurtus paveikslėlius. „Borgezių vila Romoje“, „Romos vaizdas nuo Pinčio kalvos“ įamžina vaizdingas Amžinojo miesto vietas, kurias tapė turbūt dauguma čia apsilankiusių dailininkų. Kai kuriuos kraštovaizdžius sunkiau identifikuoti („Italijos miesto panorama“), tačiau dalis piešinių suteikia naujų duomenų dailininko biografijai. Tik iš šių piešinių mes sužinome, kad A. Žametas lankėsi Maltoje ir apžiūrėjo unikalių megalitinių šventyklų griuvėsius (F. 320. B. 1253, 1254), kad Prancūzijoje buvo nuvykęs į Tronvilio miestelį (F. 320. B. 334) arba kad buvo stabtelėjęs Marienburge ir nupiešė pilies griuvėsius (F. 320. B. 1251).

Dalis šio rinkinio kūrinių eksponuota parodoje „Po Italijos saule“ ir publikuota parodos kataloge⁵⁹, keli peizažai publikuoti E. Aleksandravičiaus knygoje *Prieš aušrą*⁶⁰.

Senienų muziejaus Archeologijos salė

Jau ankstyvuosiuose kūriniuose matyti, kad A. Žametą domino interjerų vaizdai. Gali būti, kad vėl sugrįžti prie anuomet „interjero perspektyvomis“ vadintų paveikslų paskatino darbas teatre. Daugelyje veikalų, kuriems A. Žametas kūrė dekoracijas, veiksmas vyksta rūmuose ar kitose patalpose, tad interjerų piešimo įgūdžiai scenografui buvo būtini. Kita vertus, interjerų vaizdus Lietuvoje populiarino ir J. K. Vilčinskis, *Vilniaus albume* publikavęs bene daugiausia tokio tipo kūrinių.

Vienas garsiausių A. Žameto pieštų interjerų yra tiesiogiai susijęs su jo veikla Archeologinėje komisijoje – tai „Vilniaus Senienų muziejaus Archeologijos salė“ (10 pav.) Piešinio originalas yra dingęs, bet plačiai žinoma pagal jį Paryžiuje sukurta litografija, kurios egzempliorius saugomas ir LMA Vrublevskių bibliotekoje⁶¹. Atidžiau įsižiūrėti į šį daug kartų matytą kūrinių paskatino jo datavimas. Įvairiose publikacijose jis svyruoja nuo 1857 iki 1863 metų (retkarčiais nurodomi 1847 m. laikytini nesusipratimu). Pirmoji data kelia itin daug abejonių, nes, kaip minėta, 1857–1858 m. dailininkas dar buvo Romoje ir į Vilnių grįžo tik 1858 m. rudenį⁶². Be to, savo autoportretą salės centre, šalia E. Tiškevičiaus, A. Žametas, ko gero, galėjo nutapyti tik jau tapęs Archeologijos komisijos nariu bendradarbiu, taigi ne anksčiau 1859 m. balandžio mėnesio.

⁵⁸ *Kurier Wilenski* 1861. Nr. 37: 372.

⁵⁹ *Po Italijos saule* 2019: 365.

⁶⁰ Aleksandravičius 2015: 110–113, 229.

⁶¹ Charles-Claude Bachelier litografija pagal A. Žameto piešinį. Vilniaus muziejaus Archeologijos salė. Litografija, 41 × 50,5. LMAVB RSS. G4-240.

⁶² Drėma 1996: 226; Fisz 1859: 146, 153.

Informatyvūs ir kai kurie ekspozicijos eksponatai. Pavyzdžiui, kompozicijos kairėje matome pavaizduotą egiptietišką sarkofagą, tačiau žinoma, kad pirmą tokį eksponatą Senienų muziejus gavo tik 1860 m. gruodžio mėnesį⁶³. Kitas įdomus eksponatas – salės centre pastatyta ir tvorele aptverta slavų dievo Sventovito stabo kopija, parsivežta iš Krokuvos 1857 m. gale⁶⁴. Vladas Drėma knygoje *Dingęs Vilnius* publikavo (deja, be nuorodos į šaltinį) A. Žameto akvarelę, kurioje pavaizduota visiškai tuščia Senienų muziejaus Archeologijos salė su centre stovinčia Sventovito kopija⁶⁵. Vargu ar toks vaizdas galėjo būti nutapytas iš natūros, nes gavus stabo kopiją salė jau buvo įrengta. Galbūt tai A. Žameto sukurtas šio artefakto eksponavimo projektas, kuris vėliau ir buvo įgyvendintas? Tačiau svarbiausias datavimo argumentas slypi E. Tiškevičiaus figūroje, kuri akivaizdžiai yra nupiešta ne iš natūros, bet remiantis A. Sveikovskio daryta didiko nuotrauka⁶⁶ (11 pav.). Tikėtina, kad ir autoportretą dailininkas piešė naudodamasis to paties fotografo daryta savo nuotrauka (žr. 1 pav.), nors nenukopijavo jos taip tiksliai, kaip E. Tiškevičiaus atveju. Jau baigiant rengti šį straipsnį LMAVB Rankraščių skyriuje pavyko rasti Paryžiaus „Lemercier“ firmos sąskaitą E. Tiškevičiui už „Vilniaus muziejaus Archeologijos salės“ litografiją, išrašytą 1863 m. birželio 30 d.⁶⁷ Tai ne tik galutinai išsprendžia šio kūrinio datavimo klausimą, bet ir patvirtina Lucijono Uziemblos teiginį, kad salės vaizdas yra sukurtas ne J. K. Vilčinskio, bet Archeologijos komisijos užsakymu⁶⁸.

Be Archeologijos salės interjero, žinomi dar du šio žanro A. Žameto darbai, taip pat keliantys klausimų tyrinėtojui, – tai „Rūmų Gorodoke interjeras“⁶⁹ ir „Salonas su moters portretu nežinomame name Vilniuje“⁷⁰. Pastaroji akvarelė, saugoma Valstybiniame istorijos muziejuje Maskvoje, intriguoja ir skatina ieškoti, kokiam Vilniaus name buvo šis kambarys, kokios moters atvaizdas jame pastatytas? Kol kas tikslių atsakymų nėra, bet neatmestina versija, kad tai paties dailininko namai su žmonos portretu. Paveikslas, vaizduojantis Tiškevičių rūmų Gorodoke salę, yra gerai žinomas, apie jį ne kartą rašyta, bet įvairiose publikacijose datavimas skiriasi – nurodomi 1863 arba 1872 metai. O dienraščio *Gazeta Codzienna* 1860 m. liepos 7 d. numeryje skaitome: „Akademikas Žametas šią žiemą lankėsi grafo Mykolo Tiškevičiaus, žinomo tapybos mylėtojo, <...> Gorodoke. Ten Žametas

63 Alma Mater Vilnensis 2016: 334.

64 Ten pat. L. 326.

65 Drėma 1991: 219. Akvarelė leidinyje datuota 1857 m., tačiau data abejotina.

66 Sveikovskio fotoateljė Vilniuje veikė 1860–1865 m.

67 [„Lemercier“ litografijos sąskaita E. Tiškevičiui. 1863 06 30]. *LMAVB RS. F. 31-1009. L. 4.*

68 Diaulos 1929: 2.

69 Albertas Žametas. „Rūmų Gorodoke interjeras“. Drb., al., 74, 7 × 104. *Kauno nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus*. ČDM Mt 1896. Prieiga per internetą: https://www.limis.lt/greita-paieska/perziura/-/exhibit/preview/329672920?s_id=TFg8sH1hrPP9ej7l&s_ind=37&valuable_type=EKSPONATAS.

70 Albertas Žametas. „Salonas su moters portretu nežinomame name Vilniuje“, 1864. Pop., pieštukas, akvarelė, 46 × 40 (37,3 × 33). Valstybės istorijos muziejus Maskvoje. IP 305. Prieiga per internetą: <https://catalog.shm.ru/entry/OBJECT/1732370?exhibition=590454300&index=29>

10 pav. Charles-Claude Bachelier litografija pagal A. Žameto piešinį. Vilniaus muziejaus Archeologijos salė. Litografija (fragmentas). Privati kolekcija

11 pav. Albertas Sveikovskis. Eustachijaus Tiškevičiaus portretas, apie 1863. Varšuvos nacionalinė biblioteka. F. 3714///III (<https://polona.pl/item/portret-eustachego-tyszkiewicza,MTEzM-DQ4NTg4/0/#info:metadata>)

darbavosi tapydamas gotikinės salės perspektyvą.⁷¹ Korespondentas išreiškė viltį, kad paveikslas bus pristatytas ir Vilniaus publikai, taigi yra pagrindo teigti, kad tuo metu drobė jau buvo baigta ir turėtų būti datuojama 1860 metais.

Teatro dekoracijos projektas

Maždaug nuo 1859 m. A. Žametas pradėjo kurti scenografiją Vilniaus teatre, o nuo 1864 m. nuolat jame dirbo dekoratoriumi. Apipavidalinant spektaklius jo peizažinės tapybos įgūdžiai galėjo būti puikiai pritaikomi. Pravertė ir per ilgus metus sukaupti Italijos kraštovaizdžių ar architektūros eskizai, ir „interjerų perspektyvų“ tapymo patirtis. Vartydami XIX a. II pusės Vilniaus ar Varšuvos spaudą randame ne vieną užuominą apie palankų A. Žameto dekoracijų įvertinimą. Štai 1859 m. Varšuvos laikraštis paskelbė reportažą apie Vilniaus teatre įvykusią Danielio

⁷¹ Korespondencija 1860. Nr. 174: 2.

Aubero operos „Nebylė iš Portičio“⁷² premjerą, kurios metu žiūrovai „iškvietė ir audringais plojimais apipylė jauną tapytoją Albertą Žametą, gražiai nutapiusį šio pastatymo dekoracijas“⁷³. 1831 m. Varšuvoje išleistame operos librete⁷⁴ apibūdinti 5 veiksmų operos scenovaizdžiai. Pirmo veiksmo dekoracijoje turėjo būti pavaizduoti kunigaikščio rūmų sodai su kolonada tolumoje, kairėje – koplyčios prieangis, dešinėje – ant pakylės iškeltas krėslas išskilmėms stebėti; antras veiksmas vyko vaizdingose Neapolio apylinkėse, ant jūros kranto, kur žvejai tvarko tinklus ir laivelius; trečias veiksmas – pilies kambaryje ir, pakeitus scenovaizdį, – Neapolio turgaus aikštėje; ketvirto veiksmo dekoracijose buvo pavaizduotas žvejo trobos vidus su stalu, staliuku ir gultu; penktame – rūmų prieangis su laiptais į terasą kairėje, tolumoje turėjo matytis Vezuvijus. Tiesa, Vilniaus scenoje buvo rodoma trumpesnė, trijų veiksmų, operos versija, 1859 m. spektaklio afišoje paminėtos A. Žameto dekoracijos: Kunigaikščio Arcos vila už Neapolio (1 veiksmas), Neapolio vaizdas nuo Possilippo pusės (2 veiksmas) ir Portičiai Vezuvijaus papėdėje (3 veiksmas)⁷⁵.

1860 m. pradžioje rodytoje Edvardo Odynieco dramos „Barbora Radvilaitė“ premjeroje žiūrovus vėl sužavėjo nauja A. Žameto dekoracija, kurioje buvo pavaizduota Vilniaus aikštė su senąja Katedra ir Aukštutine bei Žemutine pilimis⁷⁶. 1861 m. gerėdamasis A. Žameto sukurtomis dekoracijomis „Normai“, Vilniaus dienraščio korespondentas pabrėžė šiam dailininkui būdingą idealią peizažo struktūrą, efektingą atskirų dalių grupavimą, erdvės skaidrumą ir tobulą planų išdėstymą⁷⁷. Teatro dailei skirtoje literatūroje yra minima nemažai pastatymų, kuriems scenografiją kūrė A. Žametas⁷⁸, tačiau iki šiol nebuvo publikuotas nė vienas jo sukurtas scenografijos eskizas. Šią spragą bent iš dalies leidžia užpildyti LMAVB Rankraščių skyriuje saugomas itin retas eksponatas – A. Žameto pieštas teatro dekoracijos projektas, į biblioteką patekęs iš L. Zoštauto kolekcijos. Projekte vaizduojamas puošnių rokoko stiliaus rūmų interjeras⁷⁹ (12 pav.). Kol kas nepavyko nustatyti, kokiam spektakliui jis buvo skirtas. XIX a. II pusėje Vilniuje rodyta nemažai spektaklių, kurių veiksmas (pagal apibūdinimus afišose) vyko rūmuose, pilies viduje, grafo namuose. Reikia tikėtis, kad teatro istorijos tyrėjams pavyks identifikuoti veikalą, kuriam buvo skirtas šis scenografijos eskizas.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad Lietuvos mokslų akademijos ir jos bibliotekos rinkinių eksponatai yra labai svarbi išblaškyto ir fragmentiškai žinomo A. Žameto kūrybinio palikimo dalis, kartu tai reikšmingi Vilniaus meninio gyvenimo

72 Ši opera buvo vadinama ir tiesiog „Fenella“.

73 Przgląd 1859. Nr. 48: 4.

74 *Niema z Porticci* 1831.

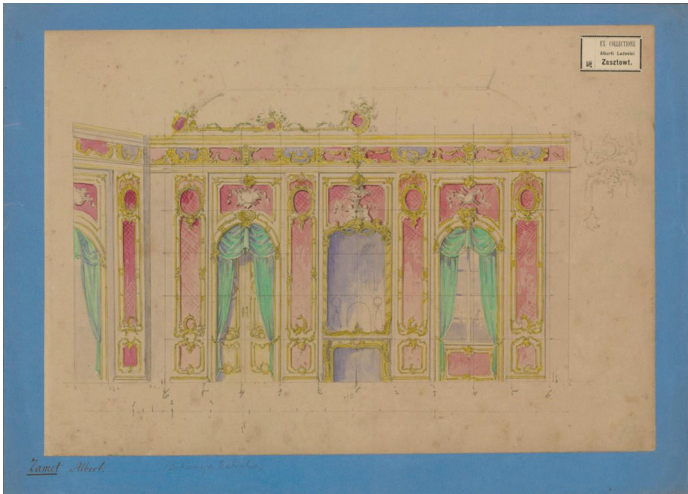
75 [Operos „Nebylė iš Portičių“ afiša. Vilnius. 1859 01 01]. *LMAVB RSF*. A-8264. L. 38.

76 Šabasevičius 2004: 136.

77 *Kurier Wileński*. 1861. Nr. 37: 372.

78 Adomonis 1997: 178; Šabasevičius 2005: 18; Šabasevičius 2014: 652–653.

79 Albertas Žametas. Teatro dekoracijos projektas – rūmų vidus. Pop., pieštukas, akvarelė, 29, 5 × 41 (25, 3 × 36, 4). *LMAVB RS*. F. 320. B. 333.

12 pav. A. Žametas. Teatro dekoracijos projektas – rūmų vidus. Pop., pieštukas, akvarelė. LMAVB RS

liudininkai ir istoriniai dokumentai. Čia saugomos akvarelės, piešiniai ir litografijos liudija anksti pasireiškusių peizažisto talentą, atkreipusį J. K. Vilčinskio dėmesį ir pelniusį ilgametę mecenatų Benedikto, Mykolo ir Eustachijaus Tiškevičių globą. Nors A. Žametas paprastai minimas kaip itališkų peizažų tapytojas, Mokslų akademijos rinkinio kūrinį analizė atskleidė iki šiol mažai akcentuotą lituanistinės dailininko kūrybos temą, aptikta duomenų ir apie nežinotas jo veiklos sritis – vadovavimą Šv. Vladislavo koplyčios įrengimo darbams Vilniaus katedroje, Bekešo kalną vaizduojančios freskos nutapymą L. Spohro cukrainėje. Netikėtų rezultatų davė atidesnė litografijos „Vilniaus Senienų muziejaus Archeologijos salė“ analizė. Nustatyta, kad ji sukurta Archeologijos komisijos užsakymu 1863 m., o rengdamas piešinį A. Žametas naudojosi fotografijomis. Šie ir kiti aptarti kūriniai, ypač Vrublevskių bibliotekos rinkiniuose išlikęs unikumas – teatro dekoracijos projektas, tikimasi, paskatins tolesnius A. Žameto kūrybos tyrimus.

Gauta 2022 11 21
Priimta 2022 12 14

Santrumpos

LMA – Lietuvos mokslų akademija

LMAVB RSF – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių fondas

LMAVB RS – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyrius

LVIA – Lietuvos valstybės istorijos archyvas
 VNM – Varšuvos nacionalinis muziejus

Literatūra

1. Baliulis, A.; Mikulionis, S.; Miškinis, A. *Trakų miestas ir pilys*. Vilnius: Mokslas, 1991.
2. *Catalogue d'une Collection Iconographique Polonaise, composée des dessins originaux, gravures, xylographies, litographies, illustrant l'histoire, la géographie, antiquités, costumes, mœurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes*. Dresde: Imprimerie de Hellmuth Henkler, 1865.
3. Diaulos [Uziębło, L.]. Nieco o zapoznawanych rycinach i niektórych pamiątkach naszych. *Kurier Wileński*. 1929. Nr. 140: 2.
4. Drėma, V. *Kanutas Ruseckas*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 1996.
5. Drėma, V. Žemaitis, ne Žametas. *Kultūros barai*. 1985. Nr. 1: 49.
6. Fisž, Z. *Listy z podróży*. T. 2. Wilno, 1859.
7. Galaunė, P. Lietuvos grafika XVI–XIX a. *Is lietuvių kultūros istorijos*. T. 3. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961: 268–288.
8. Gieranonski, O. Wilno. *Kurier Wileński*. 1859. Nr. 14: 164.
9. Grabowski, M. *Artykuly krytyczne, literackie, artystyczne*. Warszawa, 1849.
10. Janonienė, R. Dailės mecenatystės kryptys Lietuvoje XIX a. pirmoje pusėje. *Lietuvos kultūros tyrinėjimai*. T. 1. Vilnius: Valstybinis leidybos centras. 1995: 180–216.
11. Jaworska, J. Album wileński i jego wydawca Jan Kazimierz Wilczyński w świetle korespondencji z Konstantym Świdzińskim. *Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie*. T. 16. 1972: 289–405.
12. *Jonas Kazimieras Vilčinskis. Vilniaus albumas*. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2021.
13. Juodienė, B. Zakristijos sienų tapyba. *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*. T. 1. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988: 165.
14. Kaplica św. Władysława. *Kurier Wileński*. 1863. Nr. 80: 3.
15. Korespondencje z Wilna. *Kurier Codzienny*. 1868 12 21/1869 01 02: 4.
16. Korespondencja. *Gazeta Codzienna*. 1860. Nr. 174: 2.
17. Kraszewski, J. I. *Album wileńskie J. K. Wilczyńskiego, obywatela powiatu wilkomierskiego*. Wilno. 1850.
18. Kraszewski, J. I. Listy ze wsi. *Tygodnik Petersburski*. 1849. Nr. 58: 366.
19. Kraszewski, J. I. *Kartki z podróży 1858–1864*. Warszawa, 1866.
20. Kraszewski, J. I. *Catalogue d'une collection iconographique polonaise, composée des dessins originaux, gravures, xylographies, lithographies, illustrant l'histoire, la géographie, antiquités, costumes, mœurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes*. Dresde, 1865.
21. *Kurier Wileński*. 1861. Nr. 37: 372.
22. *Lietuvos dailininkų žodynas*. T. II: 1795–1918. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2012.
23. List z Ukrainy. *Kronika Wiadomości Krajowych i Zagranicznych*. 1857. Nr. 75: 6.
24. Lorentz, S. Konserwacja ruin zamków w wileńszczyźnie i nowogródzczyźnie. *Ochrona zabytków sztuki*. Nr. 1–4. Warszawa, 1930–1931: 161–180.
25. Malowniczy pejzaż rosyjskich artystów XIX wieku. *Thestrip*. Prieiga per internetą: <https://thestrrip.ru/pl/smoky-eyes/zhivopisnyi-peizazh-russkih-hudozhnikov-xix-veka-peizazh-v-russkoi/>
26. Mościcki, H. *Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi*. T. 2. Wilno: Nakł. „Kurjera litewskiego”, 1913.
27. *Niema z Portici. Opera w 5 aktach*. Warszawa. 1831.
28. Nitka, M. *Twórczość malarzy polskich w papieskim Rzymie w XIX wieku*. Katalog. Warszawa–Toruń: Wydawnictwo Tako, 2014: 131–133.
29. *Po Italijos saule. XVIII a.–XIX a. pirmos pusės Lietuvos dailininkai Italijoje*. Pirma dalis. Vilnius: Lietuvos dailės muziejus. 2019.
30. Przegląd pism czasowych. *Gazeta Codzienna*. 1859. Nr. 48: 4.
31. Rocznik Literacki. *Biblioteka Warszawska*. T. 1. Warszawa, 1844: 231.

32. Stankevičienė, R. „Trakų pilies griuvėsiai“. *Lietuvos TSR istorijos ir kultūros paminklų sąvadas*. T. 1. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1988: 334.
33. Sztuki Piękne. *Tygodnik Petersburski*. 1842. Nr. 69: 476.
34. Šabasevičius, H. Pasaulis, mokykla, gyvenimas, šventovė... XIX a. vidurio Lietuvos scenografija. *Darbai ir dienos*. 2004. Nr. 39: 131–139.
35. Šabasevičius, H. Dailininkas Vilniaus miesto teatre. *Menotyra*. 2005. T. 41. Nr. 4: 17–20.
36. Šabasevičius, H. Muzikinių spektaklių scenografijos principai XIX a. Lietuvos teatre. *XVI–XIX a. Lietuvos muzikinio gyvenimo atodangos*. Vilnius, 2014: 661–678.
37. *Z Wilna. Kurier Warszawski*. 1862. Nr. 35: 3.
38. Vizgirda, T. J. *Vilnius, the Capital of Lithuania*. München, 1948: 33.
39. Авдеевъ, А. Мастерская русскихъ художниковъ въ Риме. Письмо изъ Рима. *Русский вестникъ*. 1856: 154–157.
40. *Торжественные публичные собрания и отчеты Императорской академии художеств (1817–1859)*. Санкт-Петербург: Библиотека российской академии наук, 2015.

Rūta Janonienė

Works of Albert Žamett in the Collection of the Lithuanian Academy of Sciences

Summary

The article analyses the works of Albert Žamett (Zameytt, 1821–1876), an artist from Vilnius, stored in the collections of the Lithuanian Academy of Sciences and the Wroblewski Library of the Lithuanian Academy of Sciences. Most of these works are from the Wroblewski collections. The diverse collection also includes such unique items as an album of studio drawings, a watercolour depicting the ruins of Trakai Castle, and a stage design project. These and other objects in the collection reflect different stages of Žamett's creative activities and are very significant for the research on this artist's legacy but have remained on the margins of scientific research up until now. In the article, the works of the Wroblewski collection are discussed in the broader context of Žamett's work; some objects are published and introduced to scientific circulation for the first time. The publication discusses the artist's relations with Jan Kazimierz Wilczyński, the publisher of *Album de Vilna* (The Album of Vilnius) and with patrons Benedict, Michał, and Eustachy Tyszkiewicz. The dates of some works are being revised (the painting *Interior of the Palace in Gorodok* – 1860, the drawing for the lithograph *The Archaeology Hall of the Vilnius Museum of Antiquities* – 1863). New data on various aspects of the artist's creative activity in Vilnius are also presented. For example, it has not been noticed until now that Žamett used Sweykowski's photography for the image of Eustachy Tyszkiewicz in the interior of the Archaeology Hall of the Vilnius Museum of Antiquities. It was also not known that Žamett led the reconstruction of the St Wladislaus Chapel in 1862–1863, during which the altar with the sculpture of the saint by Henryk Dmochowski, which has survived to this day, was installed. Unexpected information was also found in the press about the mural depicting Békés Hill, which Žamett painted in 1862 in Spohr's confectionery on Vokiečių Street. With regard to the 1847 watercolour depicting the ruins of Trakai Castle, it was discovered that Žamett used the motif of Trakai several times and had painted several landscape versions of this theme using romantic lighting effects in some of them. The watercolour in the Lithuanian Academy of Sciences is probably the earliest and the only image of the ruins of Trakai Castle by Albert Žamett that has survived in Lithuania.

KEYWORDS: Albert Žamett, Jan Kazimierz Wilczyński, the Tyszkiewicz family, landscape, Vilnius, Trakai